

De regeling der rechtspersonen in het Belgisch recht

Praeadvies van Prof. Mr Dr E. van Dievoet

SAMENVATTING

A. Overzicht van de rechtspersonen

I. Publiekrechtelijke rechtspersonen: 1. Staat, Provincie, Gemeente, Kolonie; 2. Openbare instellingen; 3. Publiekrechtelijke verenigingen; 4. Bij het bestuur ingeschakelde regieën; 5. Instellingen met gemengd karakter en private instellingen; 6. Onderscheid tussen publiekrechtelijke en privaatrechtelijke rechtspersonen.

II. Privaatrechtelijke rechtspersonen: 1. Handelsvennootschappen; 2. Burgerlijke vennootschappen; 3. Verenigingen van onderlinge verzekering; 4. Verenigingen met niet-economische strekking: verenigingen van onderlinge bijstand, beroepsverenigingen, verenigingen zonder winstgevend doel; 5. Instellingen van openbaar nut of stichtingen.

III. Kerkelijke instellingen en verenigingen.

B. De organen der rechtspersonen

1. Identificatie van de rechtspersoon met haar orgaan; 2. Beperking tot de bevoegdheid van het orgaan, behoudens uitzonderingen; 3. Aansprakelijkheid van de rechtspersoon voor de onrechtmatige daden van haar organen: *a.* privaatrecht; *b.* publiekrecht.

C. Verenigingen zonder rechtspersoonlijkheid

1. Geldigheid; 2. Onbenoemde overeenkomst: wet en statuten; 3. Bestuur als lasthebber; 4. Goederen van de vereniging; 5. Rechten, schenkingen en legaten; 6. Rechtsvorderingen; 7. Verkrijging van rechtspersoonlijkheid, gevolgen.

A. OVERZICHT VAN DE RECHTSPERSONEN

Het Burgerlijk Wetboek van 1804 behandelt de zedelijke lichamen niet: enkele bepalingen onderstellen het bestaan van rechtspersonen (art. 529, art. 910 — Ned. B.W. art. 567, 4°).

Hoewel zulks met geen woorden in de wet geschreven is, geldt in België als regel, dat elke rechtspersoon een wettelijke grondslag behoeft: talrijke rechtspersonen danken haar ontstaan aan een voor het geval uitgevaardigde bijzondere bepaling, de andere aan een algemene wettelijke regeling, welke de rechtspersoonlijkheid toekent aan alle instellingen of verenigingen, die aan de door haar gestelde vereisten voldoen.

I. Publiekrechtelijke rechtspersonen

Een wettelijke definitie ontbreekt. De rechtsleer maakt een onderscheid tussen publiekrechtelijke en privaatrechtelijke personen, doch een vaste grenslijn is moeilijk te trekken.

Publiekrechtelijke rechtspersonen zijn zodanige, die door het Openbaar Gezag worden opgericht en tot de administratie behoren.

1. Daar zijn ten eerste de Staat, alsook de zelfstandige onderdelen van de Staat, d. i. de lichamen met algemene bevoegdheid en wier gezag zijn begrenzing vindt in het territoriaal gebied, dat hun is toegewezen. De Staat is rechtspersoon zonder wetsbepaling; de rechtspersoonlijkheid van de Provincie en die van de Gemeente vinden enige steun in de teksten, doch berusten in de eerste plaats op een oude traditie; de rechtspersoonlijkheid van de Kolonie is in de wet vastgelegd. De Staat, de Provincie, de Gemeente en de Kolonie, alsook de hieronder te vermelden Polders en Wateringen hebben verordenende bevoegdheid en het recht om belastingen te heffen, maar deze bevoegdheden liggen buiten het begrip der rechtspersoonlijkheid.

2. Als tweede grote categorie van publiekrechtelijke rechtspersonen kent het Belgisch recht de Openbare Instelling (*Etablissement public*), die beantwoordt aan de behoefte van functionele of belangendecentralisatie. Zij vormt een administratieve eenheid met een eigen bestuur en met een van het Staatsvermogen afgezonderd patrimonium.

Volgens sommigen zijn voor een Openbare Instelling vereist: 1. een wet, die tot de oprichting der instelling besluit en aan de instelling de bevoegdheid verleent om een afgezonderd vermogen te bezitten; 2. een van de algemene of plaatselijke administratie onderscheiden bestuur; 3. het toezicht van de Regering (DE PAGE, H., *Dr. civ.*, I, n°. 506). Deze tot Giron opklimmende ontleding wordt niet algemeen aanvaard (Zie *Rép. prat. Dr. b.*, v^o. *Etablissements publics*, n°. 62 en 63: „En réalité, aucun de ces indices n'a une valeur fixe et absolue”).

De Openbare Instellingen zijn merklijk in aantal gestegen sinds de Staat zich meer en meer is gaan bemoeien met allerhande zaken, ook economische, waarbij een gedecentraliseerd en zelfstandig bestuur onontbeerlijk wordt geoordeeld. Buiten de Polders en Wateringen, de traditionele gemeentelijke inrichtingen voor armenzorg en eredienst, de provinciale commissiën voor studiebeurzen, zijn, vooral in de laatste jaren, een aantal „parastatale” instellingen tot stand gekomen; hun werkring betreft o. m. de sociale verzorging, de financiën, het krediet, het spaarwezen, het onderwijs, de wetenschappen, de schone kunsten, de landbouw, het vervoer, de openbare werken en de radiophonie (BUTTGEBACH, A., *Les modes de gestion des services publics en Belgique*, 1942, p. 192—201).

3. Bijna alle publiekrechtelijke personen zijn Openbare Instellingen als hiervoren geschetst en vertonen dus in het publiekrecht een zelfde beeld als de stichting in het privaatrecht; nochtans zijn ook enkele publiekrechtelijke verenigingen aan te treffen: aldus de verenigingen van gemeenten, waarvan de plaatselijke besturen de leden zijn; zij kunnen de vorm aannemen van een

privaatrechtelijke vereniging zonder winstgevend doel, ofwel van een coöperatieve of een naamloze vennootschap, zonder daarom handelsvennootschap te worden (BUTTGENBACH, A., *op. cit.*, p. 202—205).

4. Men treft ook, bij uitzondering, publiekrechtelijke personen aan, wier autonomie zeer beperkt is; als voorbeeld kan worden vermeld de Regie van Telegraaf en Telefoon, die rechtspersoonlijkheid en een eigen vermogen bezit, terwijl nochtans de dienst ressorteert onder de bevoegde Minister, die de Regie vertegenwoordigt en alle handelingen van bestuur in haar naam verricht. Hier staan wij op de uiterste rand van het terrein, waarop ons begrip toepassing kan vinden.

Anders dan vroeger, bepalen de recente wetten meestal uitdrukkelijk, dat de op te richten instelling rechtspersoonlijkheid zal bezitten, zodat elke twijfel is uitgesloten:

5. Het zou verkeerd zijn te denken, dat de gemeenschapstaak niet anders dan door de administratie zelve of door publiekrechtelijke rechtspersonen kan worden vervuld: ook inrichtingen van gemengde aard en privaatrechtelijke rechtspersonen belasten zich of worden door de wet belast met de zorg voor gemeenschapsbelangen. De Nationale Bank van België en de Nationale Maatschappij voor Krediet aan de Nijverheid zijn vennootschappen, wier aandelenkapitaal uitsluitend door particulieren is ingebracht; bij het Herdiscontoen Waarborginstituut is de toestand van het kapitaal dezelfde, doch is de controle even scherp als bij de Openbare Instellingen, waar deze controle bij de eerstgenoemde maatschappijen veel minder diepgaande is. De Nationale Maatschappij van Belgische Spoorwegen is een handelsvennootschap met een zeer speciaal karakter, waarvan het kapitaal gedeeltelijk aan de Staat toebehoort en waarbij de invloed van de Staat, onder allerlei vormen, overwegend is (MARIONÉ, E., *Les sociétés d'économie mixte en Belgique*, 1947).

6. Een eerste onderscheid tussen de zuiver publiekrechtelijke rechtspersonen (buiten de Staat) en de privaatrechtelijke rechtspersonen is te vinden in het toezicht, dat in België niet geheel nauwkeurig „administratieve voogdij” (tutelle administrative) wordt genoemd: dit omvat meestal een recht van benoeming, een recht van veto, voor bepaalde handelingen een formele goedkeuring, somtijds de aanwezigheid van een of twee Regeringscommissarissen bij de Raad van beheer, de controle van het Rekenhof, enz.

In algemene regel kan de publiekrechtelijke rechtspersoon alleen door de wet worden ontbonden. Meestal keert alsdan het afgezonderde patrimonium (voor zover het van de Staat afkomstig is) naar de Staat terug (WIGNY, P., *Principes généraux du droit administratif belge*, 1947, p. 61—62).

II. Privaatrechtelijke rechtspersonen

Tot voor kort was de houding van de Belgische Staat verschillend ten opzichte van de rechtspersonen met- en de rechtspersonen zonder winstdoel, zoals uit het hierna volgend overzicht zal blijken.

1. Handelsvennootschappen

Al vroeg werd, onder de invloed van het economisch liberalisme, voor het oprichten van handelsvennootschappen, de Koninklijke bewilling vervangen door publiciteitsvoorschriften en strafbepalingen. De wet stelt bepaalde voorwaarden, wat aangaat de statuten (algemene vergadering, beheer, toezicht, enz.), de vorm van de akte van oprichting en haar bekendmaking door inlassing in de desbetreffende Bijlage van het Staatsblad, enz.

De handelsvennootschap, welke aan de wettelijke vereisten voldoet, wordt daardoor zelf rechtspersoon, buiten elke medewerking van de Regering, die evenmin over enig vetorecht beschikt.

De handelsvennootschappen zijn:

- de vennootschap onder gemeenschappelijke naam;
- de vennootschap bij wijze van eenvoudige geldschieting;
- de naamloze vennootschap;
- de vennootschap bij wijze van geldschieting op aandelen;
- de personenvennootschap met beperkte aansprakelijkheid (ingevoerd bij de wet van 9 Juli 1935, en waarvan een ruim gebruik wordt gemaakt);
- de coöperatieve vennootschap (deze is dus niet, zoals in Nederland, een vereniging, maar een vennootschap, welke daden van koophandel ten doel heeft);
- de kredietvereniging.

Al deze vennootschappen maken een rechtspersoonlijkheid uit, onderscheiden van die der vennoten (*Wetboek van Koophandel*, Titel IX, Handelsvennootschappen, art. 2).

Bovendien zijn er tijdelijke handelsverenigingen en handelsverenigingen in deelneming, waaraan de wet geen rechtspersoonlijkheid toekent (*ibid.*, art. 3).

Per se is de handelsvennootschap niet aan Regeringstoezicht onderworpen, en zodanig toezicht bestaat slechts voor bepaalde ondernemingen, o.m. verzekeringen, niet wegens de juridische vorm der vennootschap, maar wegens het door haar uitgeoefende bedrijf.

2. Burgerlijke vennootschappen

Anders dan de Franse rechtspraak, erkent de Belgische de burgerlijke vennootschap niet als rechtspersoon. Sedert de wet van 14 Juni 1926 kunnen zodanige vennootschappen, zonder haar karakter van burgerlijke vennootschap te verliezen, de vorm der vennootschap van koophandel aannemen, mits zij zich gedragen naar de bepalingen van de Titel betreffende de handelsvennootschappen en worden aldus rechtspersoon (*ibid.*, art. 212).

3. Verenigingen van Onderlinge Verzekering

Hoewel de handelingen van deze vereniging geen daden van koophandel zijn, wordt haar impliciet de rechtspersoonlijkheid verleend, waar de wet op de verzekeringen van 11 Juni 1874 bepaalt, dat zij in rechte worden vertegenwoordigd door haar bestuurders (art. 2).

In geval van ontbinding worden de zuivere activa van de vennootschappen en verenigingen, behaald bij de nummers 1. tot 3. onder de aandeelhouders of de leden verdeeld.

4. *Verenigingen met niet-economische strekking*

De Belgische Grondwet erkent het recht van vereniging, dat aan geen preventieve maatregel mag onderworpen worden (art. 20); bij de bespreking in de Constituerende Vergadering was men het er over eens, dat dit individuele recht voor de op te richten verenigingen geen rechtspersoonlijkheid met zich zou brengen. De Staat vreesde de macht van met hem concurrerende corporaties; de dode hand werd als een economisch gevaar beschouwd; de Belgische partijpolitiek der XIXe eeuw in verband met de vrije scholen, de kloosters, enz. deed het overige: rechtspersoonlijkheid van verenigingen bleef uitzondering tot na de eerste wereldoorlog, toen de wet van 27 Juni 1921 in een zeer ruime geest rechtspersoonlijkheid kwam verlenen aan de verenigingen zonder winstdoel, een wet, waarvan in een parlementair verslag terecht wordt gezegd: „Elle eut le rare mérite d'ajouter quelque chose au droit d'association, de le rendre effectif, là où souvent il n'était qu'illusoire.”

Voordien hadden bijzondere wetten aan bepaalde soorten van verenigingen rechtspersoonlijkheid verleend:

aldus de wet van 23 Juni 1894 op de verenigingen van onderlinge bijstand (sociétés mutualistes), welke aan haar leden vergoedingen toekennen in geval van ziekte of invaliditeit en een pensioen aan hun weduwe en wezen, in geval van overlijden: deze verenigingen arbeiden onder Regeringstoezicht er ontvangen toelagen;

aldus ook de wet van 31 Maart 1898 op de beroepsverenigingen (unions professionnelles), waarvan echter door de bedoelde maatschappelijke klassen niet veel gebruik is gemaakt, wegens de vele beperkingen en formaliteiten, waaraan de werking der vereniging is onderworpen.

Een algemene en bevredigende oplossing bracht de wet van 27 Juni 1921, waarbij aan de verenigingen zonder winstgevend doel (sans but lucratif) en aan de instellingen van openbaar nut (établissements d'utilité publique) of stichtingen rechtspersoonlijkheid werd verleend.

De verenigingen zonder winstgevend doel (sans but lucratif)

De vereniging zonder winstgevend doel (zo luidt de al te letterlijke vertaling van: sans but lucratif) is die, welke geen nijverheids- of handelszaken drijft, noch tracht stoffelijk voordeel (un gain matériel) aan haar leden te verschaffen: de ideële strekking behoort in België tot de essentie van de vereniging-rechtspersoon.

De wet bepaalt nader de vermeldingen, welke in de statuten moeten voorkomen, de regelen betreffende de samenstelling en de bevoegdheid van de algemene vergadering en van het bestuur (Raad van beheer), de wijze waarop de vereniging kan worden ontbonden, wat alsdan met haar vermogen zal geschieden, enz.

De vereniging wordt opgericht bij een authentieke of een onderhandse akte, waarin de statuten zijn opgenomen. Zij bezit rechtspersoonlijkheid van de dag, waarop haar statuten, de namen, de voornamen, het beroep en de woonplaats van haar beheerders, overeenkomstig de statuten aangesteld, in de Bijlagen van het Staatsblad zijn verschenen.

Van enige tussenkomst der Regering is geen spraak. Een interessante overgangsbepaling maakt mogelijk, dat de roerende en de onroerende goede-

ren, die voor de diensten van de vereniging gebruikt werden op het ogenblik, waarop zij rechtspersoon werd, met vrijstelling van registratie- en overgangsrechten, aan deze laatste worden overgedragen (art. 53), ook wanneer die goederen schijnbaar aan derden toebehoorden, zoals vóór de wet van 1921 veelal de toestand was. De rechtsleer heeft uit deze bepaling het besluit getrokken, dat de Belgische wet van 1921 is uitgegaan van de opvatting, dat de rechtspersoon werkelijkheid is (DE PAGE, H., *Dr. civ.*, I, n°. 503).

De vereniging bezit een grote vrijheid van handelen en is slechts tot een minimum van formalisme en van publiciteit verplicht. Zij is niet aan Regeringstoezicht onderworpen. Zij mag geen andere onroerende goederen bezitten dan degene, die tot het bereiken van haar doel nodig zijn. Schenkingen onder de levenden en legaten behoeven Koninklijke goedkeuring. De Burgerlijke Rechtbank — niet de Regering — kan, op verzoek van het O. M., van een lid, of van belanghebbende derden, de ontbinding uitspreken van een vereniging, die niet in staat is te voldoen aan de verbintenissen welke zij heeft aangegaan, die haar vermogen of de inkomsten van haar vermogen aanwendt tot andere doeleinden dan die, waarvoor zij is opgericht, of die haar statuten, de wet of de openbare orde ernstig overtreedt.

Het vermogen der vereniging, in geval van vrijwillige of gerechtelijke ontbinding, krijgt de bestemming, welke door de statuten of door de algemene vergadering wordt bepaald; bij gebreke van zodanige aanwijzing, geven de vereffenaars aan de goederen een bestemming, die zoveel mogelijk overeenkomt met het doel, waartoe de vereniging is opgericht. Tegen de bedoelde beslissing staat beroep bij de rechtbank open. Als slotsom kan worden gezegd, dat een zich toeëigenen door de Staat van de goederen der vereniging is uitgesloten.

De wet van 27 Juni 1921 heeft een merkwaardig succes mogen boeken: een groot aantal verenigingen van allerlei aard, gaande van de kloostergemeente en het schoolcomité tot de toeristenbond leven thans onder de hoede van deze wetgeving.

5. *Instellingen van openbaar nut of stichtingen*

Vóór de wet van 1921 kon niemand een autonome stichting tot stand brengen; alleen was mogelijk een schenking of legaat ten voordele van een reeds bestaande instelling, zoals b.v. ten voordele van de gemeente, de commissie van openbare onderstand, de kerkfabriek, de provinciale commissie voor studiebeurzen, enz. Een beperkt aantal inrichtingen, door particulieren opgericht, ten behoeve van een of ander gemeenschapsbelang, hadden, bij bepaalde wetten, rechtspersoonlijkheid met een eigen statuut verkregen: b.v. het Rode Kruis van België, de Universiteiten van Brussel en Leuven (de Rijksuniversiteiten zijn Openbare Instellingen), de Universitaire Stichting, e. a. In de rechtsliteratuur worden deze door particulieren tot stand gebrachte inrichtingen veelal, naar Frans voorbeeld, instellingen van openbaar nut (*établissements d'utilité publique*) genoemd, in tegenstelling tot de openbare instelling, welke haar ontstaan dankt aan het Openbaar Gezag. Thans is de vroegere terminologie in de wet opgenomen: de stichting wordt voortaan instelling van openbaar nut genoemd.

Luidens artikel 27 der wet van 27 Juni 1921, kan voortaan eenieder, onder

voorwaarde van goedkeuring door de Regering, al zijn goederen of een deel daarvan, bij authentieke akte of bij eigenhandig testament, bestemmen tot het oprichten van een instelling van openbaar nut, die rechtspersoonlijkheid bezit.

Alleen instellingen, die, met uitsluiting van stoffelijk winstbejag (à l'exclusion de la poursuite d'un gain matériel), het tot stand brengen nastreven van een werk op gebied van philanthropie, godsdienst, wetenschap, kunst, opvoeding, worden geacht instellingen van openbaar nut te zijn.

De instelling van openbaar nut of stichting vindt haar oorsprong of wel in een authentieke verklaring, door de stichter gedaan en door hem aan de Regering ter goedkeuring overgemaakt, of wel in een beschikking van uiterste wil: de erflater kan een testamentuitvoerder met erfbezit benoemen om zijn wil ten uitvoer te brengen, Behalve wanneer de stichter anders heeft beschikt, gelden de rechten der instelling van openbaar nut, van de dag, waarop de stichtingsakte aan de Regering werd overgemaakt, of van de dag, waarop de stichter is overleden.

De instelling geniet slechts rechtspersoonlijkheid, *indien* (de tekst zegt niet: van het oogenblik dat) haar statuten door de Regering worden goedgekeurd. De statuten moeten o.m. vermelden, het doel waarvoor de stichting is opgericht: haar benaming en de plaats (in België), waar zij haar zetel heeft; de namen, het beroep, de woonplaats en de nationaliteit der beheerders, alsmede de wijze, waarop nieuwe beheerders in het vervolg zullen benoemd worden; de bestemming der goederen, ingeval de instelling ophoudt te bestaan. De statuten worden door inlassing in een Bijlage van het Staatsblad bekend gemaakt. Zij kunnen alleen door de wet of bij overeenkomst tussen de Regering en de meerderheid der fungerende beheerders gewijzigd worden.

De statuten, de wijzigingen der statuten, de benoeming, het ontslag en de afzetting van beheerders worden in de Bijlage van het Staatsblad bekend gemaakt. Elk jaar moeten de beheerders hun rekening en hun begroting aan de Regering overmaken; beide stukken worden in de Bijlage van het Staatsblad bekend gemaakt.

Voor het bezit van onroerende goederen en voor het aannemen van schenkingen en legaten, gelden dezelfde beperkingen als bij de verenigingen.

De Regering oefent op de stichtingen een algemeen toezicht uit: zij draagt zorg, dat de goederen gebruikt worden tot het doel, waarvoor de instelling is opgericht. De burgerlijke rechtbank kan, op verzoek van het O. M., in de bij de wet bepaalde gevallen, de afzetting uitspreken van beheerders (art. 40). Is de instelling niet meer in staat om verder nog de diensten te bewijzen, waarvoor zij is opgericht, dan kan de rechtbank, eveneens op verzoek van het O. M., de ontbinding der instelling uitspreken.

Wanneer de ontbinding wordt uitgesproken, benoemt de rechter een of meer vereffenaars, die, na betaling der schulden, aan de goederen de bij de statuten bepaalde bestemming geven. Indien deze bestemming niet mogelijk is, maken de vereffenaars, door de rechtbank daartoe gemachtigd, de goederen over aan de Regering. Deze geeft daaraan alsdan een bestemming, die zoveel mogelijk overeenkomt met het doel, waarvoor de instelling werd opgericht (art. 41). Tegen de hiervoren bedoelde vonnissen kan hoger beroep worden ingesteld.

De bepalingen der wet van 27 Juni 1921 zijn ten aanzien van de stichting heel wat strenger dan ten aanzien van de vereniging. Geen andere dan de bij de wet bepaalde doeleinden kunnen worden nagestreefd, doch het wettelijk kader is veelomvattend. De goedkeuring van de Regering, het Regerings-toezicht op het beheer en op de bestemming, aan de goederen te geven in geval van ontbinding, zijn nodig geoordeeld, o. m. daar hier geen algemene vergadering der leden is en het beheer derhalve op andere wijze dient te worden gecontroleerd. Uit de parlementaire stukken en besprekingen blijkt, dat het optreden van de Regering moet zijn ingegeven door de bedoeling om de wil van de stichter te doen naleven (DE PAGE, H., *Dr. civ.*, I, n°. 529).

III. Kerkelijke instellingen en verenigingen

Kerkgenootschappen zijn, als juridisch soortbegrip, in België onbekend. Van het Napoleontisch tijdvak dagtekenen de kerkfabrieken, openbare instellingen, welke bij alle parochiën zijn ingericht en welke belast zijn met de zorg voor de materiële behoeften van de parochiale eredienst: het bezit aan onroerende goederen is niet beperkt; voor het aannemen van schenkingen en legaten is Koninklijke goedkeuring vereist; controle wordt uitgeoefend door de Gemeente, door de Bestendige Deputatie van de Provincieraad en door de Koning.

De protestantse, anglicaanse en israëlitische kerken kunnen, wat hun materiële inrichting en hun betrekkingen tot de Regering betreft, rechtspersoonlijkheid bekomen, op voorwaarde dat een raad van beheer en een aangepaste organisatie worden tot stand gebracht (wet van 4 Maart 1870, art. 19): de bevoegdheid van deze instellingen en de controle zijn, *mutatis mutandis*, geregeld zoals voor de kerkfabrieken (BUTGENBACH, A., *op. cit.*, p. 587).

Voor het overige staat de instelling van openbaar nut of stichting ter beschikking van degenen, die een werk ten behoeve van de eredienst willen oprichten.

Zoals hiervoren reeds is gezegd hebben de meeste kloostergemeenten de vorm van een vereniging zonder winstgevend doel aangenomen.

B. DE ORGANEN DER RECHTSPERSONEN

1. Een algemene regel omtrent de bevoegdheid der bestuurders van rechtspersonen is in het Belgisch recht niet te vinden. De rechtsleer en de rechtspraak vertonen, mede daarom, een zekere aarzeling. Zowel voor het publiekrecht als voor het privaatrecht wordt thans de theorie van het orgaan aanvaard; de toepassingen echter zijn niet steeds volkomen gelijklopend voor de beide soorten van rechtspersonen; enkele teksten stellen voor bepaalde gevallen, een vaste regel.

Lange tijd heeft men, althans bij de handelsvennootschap, de beheerders zonder meer als lasthebbers beschouwd (wet op de vennootschappen, art. 53 en 54); in een recente tekst wordt het bestuur van een rechtspersoon genoemd het orgaan, waardoor haar wil wordt uitgevoerd, „l'organe par lequel s'exerce sa volonté” (wet van 27 Juni 1921, art. 14).

De identificatie van de rechtspersoon met het orgaan, dat haar vertegen-

woordigt is, in principe, *volledig* (DE PAGE, H., *Dr. civ.*, I, n°. 509, litt. B). Het orgaan treedt voor haar op in alle handelingen van het gewone rechtsleven (overeenkomsten, rechtsvorderingen, enz.).

Een verzoek tot verhoor op vraagpunten van een rechtspersoon, b.v. een handelsvennootschap is ontvankelijk: in zodanig geval zal de Raad van beheer een gevolmachtigde benoemen om op de vragen te antwoorden; ook tegen een beheerder persoonlijk kan een verhoor worden gelast. De antwoorden binden de rechtspersoon slechts voor zover het zaken betreft, die, naar omstandigheden, binnen de bevoegdheid van de Raad of van de beheerder liggen (*Rép. prat. Dr. b.*, v^o *Sociétés anonymes*, n°. 783). De beslissende eed onderstelt het recht om dadigen aan te gaan en kan dus worden opgedragen aan de vertegenwoordigers, welke dit recht bezitten (*ibid.*, n°. 784—785).

2. De identificatie bestaat slechts in de mate, waarin het bestuur de rechtspersoon vertegenwoordigt. De derde kan zich daarvan in kennis stellen door inzage te nemen van de wet, de statuten (in de Bijlagen van het Staatsblad) en andere van de rechtspersoon uitgaande stukken. De rechtspersoon is, in de regel, niet gebonden door onbevoegd verrichte handelingen van het bestuur (*ibid.*, n°. 1128).

Toch wordt in zodanig geval, de rechtspersoon veroordeeld, wanneer zij door haar houding de derde heeft in dwaling gebracht omtrent de bevoegdheid van haar vertegenwoordiger (*ibid.*, n°. 1129).

De rechtspersoon is ook gebonden, wanneer zij, door het hiertoe bevoegde orgaan, de handeling van haar vertegenwoordiger heeft bekrachtigd (art. 1998 B.W.; Ned. B.W. art. 1844; zie de rechtspraak vermeld in *Rép. prat.*, *ibid.*, n°. 767 en n°. 1130); — ook, bij toepassing van de regel „nul ne peut s'enrichir aux dépens d'autrui”, wanneer en in zover de rechtspersoon door de onbevoegd verrichte handeling gebaat is (art. 1864 B.W.; Ned. B.W. art. 1681; zie rechtspraak, *ibid.*, n°. 767 in fine en n°. 1131).

De publiekrechtelijke regelen stemmen met het hiervoren gezegde niet volkomen overeen en de toestand in het Belgisch recht is in dit verband verward: waar de bevoegdheid ontbreekt, is de publiekrechtelijke rechtspersoon evenmin gebonden als in een soortgelijk geval, de privaatrechtelijke, wat betreft juridische handelingen (b.v. overeenkomsten); — anders zal de toestand somtijds kunnen zijn, wanneer het een onrechtmatige daad betreft (zie verder). Is er niet „overschrijding van bevoegdheid” (*excès de pouvoir*), maar „misbruik van bevoegdheid” (*détournement de pouvoir*), dan bevinden wij ons op een terrein, waaromtrent in België nog veel onduidelijkheid heerst, en duikt een vraag op, die buiten het kader van ons onderwerp ligt (WIGNY, P., *Dr. admin.*, n°. 36, p. 45 en n°. 135, p. 175—176).

3. De aansprakelijkheid van de rechtspersoon voor de *onrechtmatige daad van haar organen* berust, in België zoals in Nederland, op de identificatie van de handeling van het orgaan met de handeling van de rechtspersoon.

a. De wet van 27 Juni 1921 heeft de vraag duidelijk gesteld en opgelost. „De vereniging is aansprakelijk voor de misgrepen, die kunnen toegeschreven worden (*fautes imputables*. . .) hetzij aan haar aangestelden, hetzij aan de organen, die haar wil uitvoeren” (art. 14). „Een instelling van openbaar

nut is burgerlijk verantwoordelijk voor de misgrepen (les fautes. . .) van haar aangestelden, beheerders of andere organen, die haar vertegenwoordigen" (art. 39). Dus zijn de artikelen 1382 en 1384 (Ned. B.W. art. 1401 en art. 1403) beide toepasselijk, het eerste op de handelingen der organen, het tweede op de handelingen der ondergeschikten.

Wat de handelsvennootschappen betreft, wordt nu en dan nog beweerd, dat het mandaat van de vertegenwoordiger niet insluit de bevoegdheid om, in naam van de vennootschap, onrechtmatige handelingen te plegen en dat, derhalve, de rechtspersoon daardoor niet kan gebonden zijn. Sommigen beweren dat de vennootschap instaat voor de onrechtmatige daden van haar vertegenwoordigers op grond van art. 1384 (aangestelden). De leer van het „orgaan" schijnt echter het pleit te zullen winnen (PIRSON en DE VILLÉ, *Respons. civile*, I, n°. 111bis, p. 242; *Rép. prat. Dr. b.*, v^o. *Sociétés anonymes*, n°. 938; v^o. *Responsabilité*, n°. 779).

b. De aansprakelijkheid van de Staat en de Openbare Besturen heeft in België een merkwaardige figuur gekregen ingevolge een reeks arresten van het Hof van cassatie, waarvan het eerste dagtekent uit het jaar 1920. De Staat en de Openbare Besturen zijn aansprakelijk telkens als door hun optreden iemands burgerlijk recht wordt geschonden, ook al handelt het Bestuur buiten privaatrechtelijk verband, in de sfeer van zijn administratieve bevoegdheden: de artikelen 1382 e.v. B.W. (Ned. B.W. art. 1401 en v.) zijn derhalve op de Openbare Besturen toepasselijk. Alleen blijven uitgezonderd de handelingen van het Openbaar Bestuur, waarbij dit laatste optreedt als wetgever, als regeerder, enz. Zie opsomming van de voornaamste arresten te dezer zake in *Rép. prat. Dr. b.*, v^o *Responsabilité*, n°. 1277.

De agenten van het Bestuur worden beschouwd of wel als zijn ondergeschikten, in dit geval is art. 1384 (Ned. B.W., art. 1403) toepasselijk (Cass., 18 Juli 1921, *Pas.*, 1921, I, 311) of wel als zijn organen, in dit geval is het Bestuur direct aansprakelijk bij toepassing van art. 1382 (Ned. B.W. art. 1401). De burgerlijke rechter is derhalve bevoegd om het Bestuur tot schadevergoeding te veroordelen, „que le fait illicite et dommageable soit l'acte de son préposé ou qu'il soit l'acte de son organe, c'est-à-dire de lui-même" (Cass., 25 Feb. 1926, *Pas.*, 1926, I, 261).

Zijn als organen te beschouwen, alle agenten die enig aandeel hebben in het gezag (ceux qui agissent en vertu de la part d'autorité publique qui leur est déléguée). — Aldus b.v. niet slechts een Minister, een hoge ambtenaar, een burgemeester, maar ook een soldaat, een lid van de Rijkswacht, een militair geneesheer. Voorbeelden *Rép. prat. Dr. b.*, v^o *Responsabilité*, n°. 1307. Vgl. WIGNY, *Dr. adm.*, p. 165 e.v.

De agent is slechts dan als orgaan te beschouwen indien hij heeft gehandeld binnen de hem opgedragen taak; zo is de Staat niet aansprakelijk voor een ongeval, dat wordt veroorzaakt door een militair chauffeur, wanneer deze van zijn weg is afgeweken om zijn moeder een bezoek te brengen (Cass., 16 Oct. 1922, *Pas.*, 1923, I, 14). — Wat de ondergeschikten betreft, wordt de formule van art. 1384 (Ned. B.W. art. 1403) toegepast en is het Bestuur in ruimere mate aansprakelijk, d. w. z. voor elke onrechtmatige daad, die is gepleegd gedurende en ter gelegenheid van de bediening. Vgl. WIGNY, die het onderscheid verwerpt, *loc. cit.*, p. 175 e.v.

Wat de persoonlijke verantwoordelijkheid van de agent aangaat, maakt de Belgische jurisprudentie een onderscheid tussen de ondergeschikten, ten aanzien van wie lichte schuld voldoende is en het orgaan, dat alleen instaat voor zijn grove schuld; persoonlijke aansprakelijkheid van het orgaan sluit aansprakelijkheid van het Bestuur niet uit (*Rép. pr. Dr. b.*, v^o *Responsabilité*, n°. 1361 e.v.; WIGNY, P., *Dr. adm.*, p. 176 e.v.).

C. VERENIGINGEN ZONDER RECHTSPERSOONLIJKHEID

1. Deze verenigingen hebben in België, in de loop der XIXe eeuw, veel discussie verwekt, waarbij politieke beweegredenen meespraken: men kent de opvatting van LAURENT, die beweerde dat alle kloostergoederen, als res nullius, aan de Staat toekwamen. Thans is op dit terrein rust ingetreden en staat de rechtspraak ten opzichte van de vereniging zonder rechtspersoonlijkheid op een standpunt, dat met het Nederlandse veel gelijkenis vertoont. Bij de bespreking der wet van 27 Juni 1921 is herhaaldelijk bevestigd, dat de verenigingen, die zulks verkiezen, buiten de nieuwe wetgeving kunnen blijven leven.

Welke is dan de toestand van haar vermogen, welke zijn haar rechten en verplichtingen en de rechten en verplichtingen van haar leden?

2. Het contract van vereniging wordt een niet benoemde overeenkomst (art. 1107 B.W., Ned. B.W. art. 1355) geheten, waaruit voor degenen, die haar onderschrijven, geldige verbintenissen ontstaan. De statuten bepalen deze nader en de rechter is verplicht, ze te doen naleven, wanneer hij daarom wordt verzocht. Indien b.v. de statuten of het reglement der vereniging aan het bestuur een onbeperkt recht van uitsluiting toekennen, is de rechter niet bevoegd om de gegrondheid van het gegeven ontslag te beoordelen en kan hij slechts onderzoeken of het bestuur de bepalingen dienaangaande van de statuten of van het reglement heeft nageleefd (Brussel, 27 Dec. 1907, *Rev. prat. Soc.*, 1909, p. 367) J. VAN HOUTTE, „Les associations non douées de personnalité juridique et la jurisprudence”, *Rev. prat. Soc.*, 1930, n°. 3005, p. 7).

3. De bestuurders van de vereniging treden op als lasthebbers voor de gezamenlijke leden. Het blijft echter een probleem, te weten in welke mate deze laatste door de handelingen der bestuurders persoonlijk zijn verbonden, d. i. in hoever de leden kunnen worden beschouwd als verantwoordelijke lastgevers: behoudens een uitdrukkelijke opdracht, schijnt moeilijk te aanvaarden, dat de leden zich tot meer dan tot de betaling van hun lidgeld hebben willen verbinden. Vgl. DE PAGE, H., *Dr. civ.*, V, n°. 38, B., p. 60—62; — J. VAN HOUTTE, *loc. cit.*, p. 7—8.

4. Wat de goederen der vereniging aangaat, deze horen toe aan de leden *pro indiviso*: art. 815 B.W. (Ned. B.W. art. 1112) is niet toepasselijk, vermits de onverdeeldheid is ontstaan door overeenkomst en de overeenkomst aan de goederen een bepaalde bestemming geeft; leden, die heengaan of worden ontslagen zijn niet bevoegd om scheidingsdeling, of een aandeel in de waarde van de goederen op te eisen. J. VAN HOUTTE, *loc. cit.*, p. 9—10. — De overblijvenden kunnen de vereniging voortzetten (Brussel, 15 April 1931, *Rev.*

prat. Soc., 1931, n°. 3164, p. 260). De ontbinding kan slechts door de meerderheid worden uitgesproken.

De goederen, voor de vereniging door haar bestuurders verkregen, horen niet toe aan de personen, welke in naam van de vereniging zijn opgetreden (Cass., 14 Nov. 1912, *Pas.*, 1912, I, 443), zij gaan over in het bezit van de gezamenlijke leden (J. VAN HOUTTE, *loc. cit.*, p. 5).

5. De vereniging als zodanig kan geen rechten verkrijgen, alleen kunnen zulks de gezamenlijke leden. Een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid kan niet bij testament bevoordeeld worden; omtrent deze vraag bestaat in België geen verschil van mening. Een schenking of legaat ten voordele van de voorzitter van een zodanige vereniging of ten voordele van een kloosterling, kan, in bepaalde omstandigheden, worden beschouwd als bestemd, door tussenpersoon, voor de vereniging of voor de kloostergemeente; alsdan kan tot de nietigheid van de begiftiging worden besloten (art. 911 B.W., Ned. B.W. art. 958; — Luik, 13 Juni 1922, *Rev. prat. Not.*, 1923, p. 368; — Cass., 17 Dec. 1925, *Pas.*, 1926, I, 115. — Contra: J. GOEDSEELS, in *Rev. prat. Soc.*, 1926, p. 48—60.

6. De rechtsvordering welke in naam van een vereniging zonder rechtspersoonlijkheid tegen een derde persoon wordt ingesteld, moet alle leden der vereniging met hun namen, beroep en woonplaats vermelden, bij toepassing van de niet geschreven regel van het Belgisch procesrecht: „nul ne plaide par procureur”. De practijk streeft, door allerlei middelen, naar verzachting van de regel. P. DEMEUR en F. PASSELECQ, studie in *Rev. prat. Soc.*, 1924, n°. 2561, p. 194; — J. VAN HOUTTE, *loc. cit.*, p. 10—12; — Brussel, 12 Dec. 1934, *Rev. prat. Soc.*, 1935, n°. 3452, p. 180; — A. KLUYSKENS, *Contracten*, n°. 415, p. 478.

7. Wanneer de hier besproken vereniging zich tot een vereniging zonder winstgevend doel met rechtspersoonlijkheid omvormt, bezit deze laatste een recht op de naam en op de goederen van de vroegere „feitelijke” vereniging, met uitsluiting van de leden, die niet tot de vereniging-rechtspersoon toetreden (wet van 27 Juni 1921, art. 53; — Brussel, 15 April 1931, *Rev. prat. Soc.*, 1931, p. 260. — *Adde*, over alle de hier besproken vragen *Rép. prat. Dr. b.*, v^o *Société (Contrat de)*, n°. 554—615).

De Belgische rechtspraak heeft, op het gebied van de vereniging zonder rechtspersoonlijkheid, verdienstelijk werk verricht, zonder dat zij in alle opzichten een bevredigend resultaat heeft weten te bereiken.